

De erfenis van pionier Hans Esselink (1954-2008) voor het natuurbeheer in Nederland is groot. Met zijn grote drive en energie maakte hij fauna een integraal onderdeel van onderzoek, praktijk en onderwijs in natuurbeheer.

Een korte, persoonlijke geschiedschrijving.

In de Achterhoekse gemeente Winterswijk heb je gewone mensen en Scholteboeren. Hans Esselink (1954-2008) was beide. Als Scholte Esselink, zijn vader, komt te overlijden is Hans 10 jaar oud en de noodgedwongen verhuizing van het scholtegoed Meerdink naar het dorp Winterswijk is voor hem haast traumatisch. Hans verloor tijdelijk zijn roots, maar werd al snel actief in de natuur, tot zijn eerste schreden op dat gebied verlokt door Jan Rademaker. De natuur wordt zijn passie. Eerst natuurlijk bij de NJN, de jeugdbond voor natuurstudie, daarna medeoprichter van de Vogelwerkgroep Winterswijk: het is in zeker opzicht een nieuw thuis voor hem.

Daar leer ik hem kennen in 1972. Samen met andere vogelaars uit de NJN-VWG zijn wij illegaal in het Korenburgerveen en Hans legt ons zijn 'visie' op zaken uit, breed gebarend – tot hij achterover het veen indondert. In die tijd ontstond zijn belangstelling voor roofvogels. Door pesticidengebruik waren roofvogels in Nederland vrijwel gedecimeerd, maar in het toen nog arcadische Winterswijk hielden ze opmerkelijk stand. Hans legde er contact met Frits van Beusekom die aan sperwer, havik en wespandief werkte en daartoe in het bezit was van een door Hans fel begeerde ringvergunning. Niemand hield zich verder bezig met roofvogels. Toen Frits geen tijd meer had voor het ringen, kende het Vogeltrekstation de ringvergunning op zijn verzoek toe aan Hans, als zijn opvolger. Daarmee begon de roofvogelfase in het bestaan van Hans en mede dankzij zijn inspanningen komt een stevige organisatie op poten – de Werkgroep Roofvogels Nederland – waardoor met name in Noord- en Oost Nederland de stand van diverse roofvogels fundamenteel wordt verbeterd.

Pionier

Logisch dat Hans na school en de NJN biologie ging studeren in Groningen. En tegelijk ging hij proberen de natuur te redden. Naast de roofvogels was daar de zwanenwerkgroep en vanaf 1991 het onderzoek in het Bargerveen, na een verzoek van Staatsbosbeheer om te achterhalen hoe het kon dat de populatie grauwe klauwieren hier zo sterk toenam. Hans verzamelde een groep geïnteresseerden

om zich heen, iets wat hij zijn leven lang zal doen. Mensen enthousiast maken. Om te onderzoeken of de enorme rijkdom aan insecten voor de grauwe klauwier bevorderend werkt op broedsucces en conditie van de vogels wordt het dieet, jachtgedrag en prooiaanbod geprotocolleerd.


Iedereen – ook Staatsbosbeheer – is zo enthousiast dat na het eerste jaar besloten werd het onderzoek in het Bargerveen voort te zetten. Mede dankzij een startsubsidie en publiciteit kon de broodnodige versterking worden gerealiseerd met studenten, vrijwilligers en enthousiastelingen. Ook werd een begin gemaakt met het kleuringen van de populatie waarmee Hans zich in de jaren erna steeds intensiever bezig hield. Het werk aan de populatie van de grauwe klauwier in het Bargerveen wordt tot op de dag van vandaag voortgezet door Marten Geertsma, in 1991 de eerste student van Hans. Hans werd gegrepen door de relaties tussen vogels en hun leefomgeving. De grauwe klauwier is voor hem de ultieme graadmeter voor de 'compleetheid', de kwaliteit, van een ecosysteem. Het beter begrijpen van deze vogel, predator van grote insecten, als functionerend onderdeel van dit ecosysteem, werd zijn levensopdracht. Hij wist bruggen te slaan naar abiotiek, de macrofauna in het water, de duinen, het hoogveen en de heide, Estland en de rest van de wereld. Door het leggen van deze relaties werd hij een pionier in de vogelwereld.

Van werkgroep naar Stichting Bargerveen

Na enkele seizoenen werd duidelijk dat voor de financiering van het ambitieuze programma dat Hans voor ogen stond de 'Werkgroep Grauwe klauwier' niet meer voldeed. Een steviger fundament was nodig, in de vorm van een Stichting met een onafhankelijk bestuur. Zo kwam in december 1993 de Stichting Bargerveen tot stand o.a. met hulp van zijn maten en leermeesters Herbert Prins en Frits van Beusekom, inmiddels directeur bij het ministerie van LNV. Niet alleen onderzoek en ecologie, ook organiseren en lobbyen waren een passie voor Hans. Zijn bestuurlijke ervaring met het opzetten van werkgroepen in Winterswijk en als lid van de faculteitsraad in Groningen in de turbulente jaren '80 zijn van groot belang bij het verder ontwikkelen van de stichting. Hans ging als een stoomwals door. Na een korte bivak bij het IBN-DLO in Schaarsbergen kon hij dankzij zijn enthousiasme en vasthoudendheid de stichting vanaf 1998 onderbrengen bij de Radboud Universiteit Nijmegen. Waar het krediet van Hans – na 16,5 jaar succesvol afgestudeerd – met zijn vele bevestigingen in het Groningse was afgebrokkeld, slaagde hij erin dit in Nijmegen juist op te bouwen. Hij nam met zijn werknemers het vacante faunadeel van de cursus Biodiversiteit op de universiteit over, waarna deze al na het eerste jaar uitgroeide tot dé cursus voor eerstejaars biologen. Hans trok veel studenten en kon zijn verhaal over natuurbeheer, natuurbehoud, natuur-

Hans Esselink, vrijdenkende vrijbouter met een missie

Frank Saris

A man with a beard and a backpack is walking on a sandy beach. He is wearing a black t-shirt, dark pants, and a light-colored vest. The background shows the ocean with waves and a blue sky with some clouds.

onderzoek en ecologische systemen – met fauna als basis – in het onderwijs kwijt. Al snel volgde de tweedejaars cursus Dier-ecologie waar nog meer op de inhoud kon worden ingegaan. Studenten raakten bekend met het werk en het gedachtegoed van Hans en de Stichting en kwamen in groten getale stages lopen. Het is een startpunt voor menig biologiestudent die met zijn voeten in het veen kennis wil maken met de fundamentele en toegepaste ecologie van systemen en voedselwebben.

Meer dan klauwieren

De onderzoeksideeën van Hans waren onuitputtelijk. Binnen Nederland werden tal van projecten opgestart, maar ook vond hij zijn weg naar het buitenland. In het onderzoek aan de klauwierenpopulatie in Denemarken en het hoogveenonderzoek in Estland heeft hij zijn sporen nagelaten. Sporen die tot op dit moment nog levend zijn. Stichting Bargerveen gaat dan al lang niet meer alleen over klauwieren. Het wordt een manier van denken. In het op vegetatiebeheer gerichte terreinbeheer komt de ‘fauna-component’ op de kaart, inclusief het vertalen daarvan in systeemgerichte maatregelen die meer zijn dan enkel symptoombestrijding.

Hans was via het IBN-DLO en de RU Nijmegen betrokken bij programma EGM (Effectgerichte Maatregelen) van het ministerie van LNV, waarvan hij constateerde dat de fauna absoluut onderbelicht was in het begeleidend onderzoek.

Hij werkte mee aan het Preadvies Hoogvenen (Schouwenaars et al., 1997) en het Preadvies Fauna (Bink et al., 1998) en regelde in het vervolgprogramma, het Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN) dat fauna naast abiotiek en vegetatie een integraal onderdeel uitmaakt van het OBN-hoogveen onderzoek (Tomassen et al., 2003). Het fauna-onderzoek werd uiteraard ondergebracht bij Stichting Bargerveen. Met niet aflatende inspanning wist Hans fauna binnen alle deskundigenteams op de kaart te zetten en was mede initiatiefnemer van de huidige OBN Expertisegroep Fauna.

Bijna weer een Scholte

Hans heeft zijn sporen verdiend in het natuurbeheer. Het opbouwen van een netwerk, zijn visie en ideeën op de kaart zetten en lobbyen voor goed onderzoek en beheer is de rode draad die Hans realiseerde binnen de Stichting Bargerveen. Hij kon dat alleen met flinke steun van zijn medewerkers die de ideeën van Hans uitwerkten en aan de grond zetten, regelmatig met een wetenschappelijk proefschrift in de serie ‘Mechanisms and constraints in biodiversity conservation and restoration’ als resultaat. Hans was niet van het invullen en afmaken waar hij aan begonnen was. Hij was een pionier, iemand van grote lijnen en visies. Hans keek verder dan onderzoek en natuurbeheer: er moest op een veel gerichtere en betere manier worden samengewerkt. Hij haalde de banden met de PGO’s aan en zorgde samen met Sovon voor het ontstaan van Natuurplaza op de campus van Nijmegen.

Kort na de eeuwwisseling verhuisde Hans terug naar de Achterhoek waar hij door een bevriende, bejaarde Scholteboer werd gevraagd om te adviseren over de toekomst van zijn Scholtegoed. In het voorjaar van 2007 liet Hans me dit Scholtegoed zien, mét de plekken waar de laatste Achterhoekse ortolanen hadden gebroed. Vol met ideeën om er weer een rijk, biodivers landgoed van te maken. En dan, op 30 augustus 2008, krijgt hij een onverwacht telefoontje dat de oude Scholteboer is overleden. Hij springt op zijn fiets, om de uitvaart – zoals eerder beloofd – te organiseren. Maar dat werd ook Hans teveel, zijn hart trok dit niet meer. Weer wordt een Scholtegoed verkocht waar Hans zijn passie en visie op wilde toepassen. De natuur kan fluiten naar die ortolanen.

Literatuur

Bink, F.A., A.J. Beintema, H. Esselink, J. Graveland, H. Siepel & A.H.P. Stumpel, 1998. Fauna-aspecten van effectgerichte maatregelen; preadvies fauna (No. 341). IBN-DLO.

Schouwenaars, J.M., H. Esselink, L.P.M. Lamers & P.C. van der Molen, 1997. Hoogveenherstel in Nederland. Pre-advies Hoogvenen. IKC, Wageningen.

Tomassen, H., F. Smolders, J. Limpens, G.A. van Duinen, S. van der Schaaf, J. Roelofs, F. Berendse, H. Esselink & G. van Wirdum, 2003. Onderzoek ten behoeve van herstel en beheer van Nederlandse hoogvenen: eindrapportage 1998-2001 (No. 2002/139). Expertisecentrum LNV.

Dr. F.J.A. Saris
frank.saris@sovon.nl

Hans Esselink (27 mei 2006,
foto: Hans Anholt).